

ב. עשה את הסוכה החיצונית לסוכת מצוה בחג; לדברי רבי יהודה (ביומא י) חייבת במזוזה. לא פטרו כאן אלא בשאר ימות השנה. אבל לחכמים אף בחג פטורה, וכן קיימא לן (ראשונים). ואם משמשת הסוכה כבית-שער לבית בכל השנה [ובסוכות מסירים את הגג ומניחים סכך] – אף בסוכות חייבת כדין בית שער, אבל אם היא בנויה רק בחג – אין זו כבית שער קבוע ופטורה (הליכות שלמה סוכות ז, יב. וע' הנהגות ופסקים לגר"ח זוננפלד).

דף ט

יד. א. מה דינה של סוכה ישנה, שאינה עשויה לשם סוכת החג?

ב. עצי סוכה – מהם בשימוש כל שבעה?

ג. האם הציצית צריכה להעשות לשמה?

א. סוכה ישנה, שעשאה קודם לחג שלשים יום – בית שמאי פוסלים (חג הסכת תעשה לך שבעת ימים – סוכה העשויה לשם חג). ובית הלל מכשירים (שאינן צריך סוכה לשם חג, ובלבד שהיא עשויה לשם צל, כנזכר לעיל).

בירושלמי שנו שצריך לחדש בה דבר. לדעה אחת טפח [– טפח מרובע במקום אחד. פוסקים], ולדעה אחת כל שהוא ובלבד שתהא על פני כולה (מובא בראשונים). וכתב העיטור [ומובא ברא"ש] שצריך שהיא החידוש בגופה, ודלא כבה"ג שאפשר לחדש על ידי קיבוץ כסאות לתוכה וכד'.

חידש דבר בדפנות; בשער הציון (תרל"ז) כתב להוכיח שמועיל. ובספר שערי שמועות (לגרמ"ש שפירא זצ"ל) פקפק בראיתו.

יש אומרים שהחידוש אינו אלא מצוה מן המובחר (ר"ן ועוד). ויש מחמירים בדבר (עב"י). יש אומרים שגם בעשאה לשם חג, צריך לחדש בה דבר לשנה הבאה (ע' מאירי; חיי אדם, מובא במשנ"ב תרלו סק"ז).

עשאה לשם חג אפילו מתחילת השנה כשרה לדברי הכל (ואין צריך לחדש בה דבר. תוס'; א"ז). נראה שסוכה שנעשית לשם חג כשרה אפילו לא נעשית לצל, כגון העושה סוכתו בעשרות קרנים וכד', מקום שאין שם חמה (וכן צדד הנצי"ב לעיל ח:). ויש לעיין שמא דוקא אם עושה כדי לדור בתוכה ולהסתופף בצלה, אבל כגון סוכות הנעשות בבית הכנסת כדי ליטול שם המינים בלבד, שמא חסר בעשייה לשם 'סוכה'. או שמא מ"מ שם 'סוכה' עליה בגלל המצוה הגם שאינה נעשית לישיב בה.

ב. עצי סוכה אסורים כל שבעה. (רב ששת משום רבי עקיבא: חג הסכות שבעת ימים לה'. רבי יהודה בן בתירא אומר: כשם שחל שם שמים על החגיגה כך חל שם שמים על הסוכה. (חג הסכות... לה').

א. כתבו התוס' והרא"ש עפ"י סתירת הסוגיות: בעוד הסוכה קיימת, עצייה אסורים מהתורה. משנפלה ובטלה מצותה – אין איסור אלא מדרבנן. ואין מועיל תנאי שאינו בודל מהם, אפילו לכשנפלה. ויש חולקים וסוברים שמועיל התנאי לענין זה שכשתפול יהו מותרים (עפ"י ר"ן בדעת הרי"ף; רשב"א).

ורבנו תם מפרש שהעצים שבכדי הכשר סוכה – אסורים מהתורה, אבל היותר מכדי הכשר אינם אסורים אלא מדרבנן.

ב. כתב הט"ז (תרלח סק"ג, והביאו המשנ"ב): אין איסור הנאה מעצי סוכה אלא בענין שמבטלים ממצותם, כגון שנוטלים לצורכו, אבל להשתמש בהם בעודם במקומם – מותר. ויש שכתבו להוכיח לאיסור (ע' שבט הלוי ח"ז נט, ז – עפ"י רש"י להלן לז: עונג יום טוב מט).
ג. יש סוברים שגם הדפנות [הנצרכים להכשר סוכה, לאפוקי אם לאחר בניית הסוכה כהכשר הוסיף לה דופן, אבל עשה מתחילה ארבע דפנות סתם – כולן אסורות (ער"ן; או"ח תרלח, א. ואף בלא תנאי, ועדיפים מנויי סוכה)] נאסרים כעצי סכך (עפ"י רמב"ם ו, טו; תוס' ביצה בשם רבנו תם; ר"ן. ונחלקו אחרונים אם איסורם מדאורייתא או מדרבנן (ע' באה"ל תרלח, א). ואולם הקרקע לדברי הכל לא נאסרה, הגם שנצרכת להכשר הסוכה. ע' בסברת הדבר באבי עזרי ובשערי שמועות), ויש חולקים (רא"ש).
ד. התנה שלא תתייחד הסוכה למצוה, ובכל פעם שיושב בה מתנה שמקיים בה את המצוה בארעי ואינו מייחדה בכך למצוה – תנאו קיים ולא נתקדשה הסוכה אעפ"י שכשרה, והריהי כסוכת רועים ובורגנים שאינה מיוחדת למצוה וכשרה. ואולם תנאי של 'איני בודל' אינו מועיל בעצי סוכה אלא בנוייה, לפי מה שהסכימו הפוסקים (תרלח, א) כרש"י (עפ"י מנחת שלמה תנינא נד; הליכות שלמה ז, כו).

ג. תליית הציצית בבגד אינה כשרה אלא לשמה (גדלים תעשה לך – לשם חובך), הלכך עשאה מן הקוצים (= חוטים שנתקו בשתי והם קשורים ותלויים בבגד. רש"י). מן הנימים (= חוטי תפירה שבבגד, שגדלו מהם הציצית) ומן הגרדים (= ממותר האריגה שבבגד) – פסולה.

א. הגאונים פירשו קוצים וגרדים ונימים – פסולת צמר או חוטים, ואינם ראויים לציצית משום הכנף – מין כנף, ואין עושים בגד מאותן שאריות. ולפי פירוש זה, לדעת רב אין צריך עשייה לשמה (עפ"י ראשונים).

ב. כתבו הפוסקים שתליית הציצית כוללת עשיית חוליה ראשונה וקשר ראשון לשם ציצית. ולכתחילה יש להוציא בשפתיו בפירוש שעושה לשם מצות ציצית. חשב בלבו ולא הוציא בשפתיו – כשרה (עפ"י או"ח יד, ב ומשנ"ב). ויש אומרים שבמחשבה בלבד די, כי מעשה התליה מוכיח שעושה לשם מצוה (ערוה"ש יד, ה; משיב דבר ג).

לא כיוון לשמה בעת ההטלה – אם אין לו ציציות אחרות ואינו יכול להתירן ולתלותן שוב לשמן – יש לסמוך על דעת המכשירים, אך לא יברך. ואפילו כיוון בפירוש שלא לשמה (עפ"י משנ"ב סם). ויש אומרים שאם כיוון בפירוש שלא לשמה פסול לכו"ע (ערוה"ש יד, ה. וע' אגרות משה יו"ד ח"ג קטז, ג; שבט הלוי ח"א ו).

כיוון בעת עשיית חוליה וקשר ראשון ולא כיוון בעת התחיבה – אין לברך. וצ"ע (משנ"ב יד, ה ובאה"ל). ויש אומרים שכשר (חזו"א ג, יא).

טויית הציצית; לרב אין צריך לשמה ולשמואל צריך, ולכן עשאה מהסיסים (= פקעות כדוריות של חוט) – לרב כשרה ולשמואל פסולה.

כתבו הפוסקים שכאן הלכה כשמואל שצריך טויה לשמה, ודבר תורה הוא ולעיקובא.

טו. מה דין העושה סוכתו תחת האילן?

העושה סוכתו תחת האילן – פסולה. אמר רבא: לא שנו אלא באילן שצלתו מרובה מחמתו, אבל חמתו מרובה מצלתו – כשרה. ופירש רב פפא: כשחבטן (= השפילן. רש"י) לענפי האילן, ולפיכך בטלים הם

ברוב סכך כשר [ואין גוזרים אטו לא חבטן], אבל לא חבטן פסולה לפי שמצטרף סכך פסול (- מחובר, שנאמר באספך מגרנד ומיקבך - דומיא דפסולת גורן ויקב. רש"י) לסכך כשר.

א. פרוש התוס' (וכן הביא הרא"ש מתשובות הגאונים): כגון שהסוכה אינה מסוככת כראוי והיא צריכה לצל האילן, לכך אינה כשרה כשלא חבט, אבל אם צלתה מרובה מחמתה ללא האילן, אין האילן פוסל אם חמתו מרובה מצלתו (עמהרש"א י. על תד"ה פירס. ולדעה זו פירש הקרבן-נתנאל 'סי' טז אות ה) שאם היתה חמתה מרובה וסיכך בסדין לצל, לא יועיל שיוסיף עתה סכך כשר, אבל אם פרס סדין לגוי - תועיל תוספתו להכשירו).

וכמה ראשונים חולקים וסוברים שגם אם סכך הסוכה צלתו מרובה מחמתו, נפסל על ידי האילן שמעליו אפילו חמתו מרובה מצלתו. ולשיטה זו אין כשר אלא אם ענפי האילן מועטים כדי כך שאף אם יינטל מה שמתחתם תישאר הסוכה צלתה מרובה מחמתה (עפ"י ריב"א, מובא ברא"ש; ר"ן; ראב"ד ועוד). ויש מחמירים אף באופן זה, משום 'שני סככים' (עפ"י ט"ז תרכו סק"ג. ואולם אין כן דעת שאר פוסקים - ע"ש בבאה"ל ד"ה או שהסכך ובשעה"צ אות כג).

והר"ה חילק: אם האילן קדם לסכך, אפילו היה הסכך הכשר מרובה שצלתו מרובה מחמתו, אין הסוכה כשרה עד שיחבוט באילן וישיר את עליו, ובוה מגלה בדעתו שאין נוח לו בצל האילן וכשהסכך הכשר צלתו מרובה מחמתו - כשרה, אבל אם לא חבט, נפסלה הסוכה משעה שהוסיף משהו סכך כשר על ענפי האילן ונצטרף האילן עם הסכך הכשר ופסלו. ואולם אם קדם הסכך הכשר לאילן, אפילו לא חבט כשרה, כל שהסכך הכשר צלתו מרובה מחמתו. ולדעת רבנו תם (ער"ן. וכ"כ מהרש"א בדעת התוס' י.), כשר באופן זה שקדם הסכך לאילן אפילו האילן צלתו מרובה מחמתו. ויש אומרים שאם האילן גבוה עשרה טפחים מעל הסכך [לשמואל], מודה רבנו תם שפסול אפילו קדמה הסוכה לאילן (מהרש"א בשם אחיו. ובבית מאיר פסל בארבעה טפחים). ודעת הפני"הושושע (שלא כשאר המפרשים בד' ר"ת) שבאילן פסול בכל אופן, אפילו קדמה הסוכה לאילן והאילן סמוך לסכך.

ב. 'חבטן' שאמרו, היינו שהשפילים ועירבם עד שאינם ניכרים. ואף על פי שיכול אדם לעמוד על ענפי האילן שהרי הם מחוברים (עפ"י ראשונים; רמ"א תרכו, א). ויש אומרים שאם סכך הסוכה צלתו מרובה מחמתו, כשר אפילו היו ענפי האילן ניכרים או היו מונחים על גבי הסכך הכשר ממש - כשר (עפ"י מגן אברהם). ויש חולקים ומצריכים לעולם שלא יהיו ניכרים (חמד משה. הובאו שתי הדעות במשנ"ב תרכו סק"ח. והחזו"א (קנ"ד) נקט לפסול).

ג. יש מפרשים 'חבטן' - קצצם, ולפי זה אין הכשר על ידי השפלת ענפי האילן (עפ"י ר"ח ורמב"ם וריצ"ג. וכתב הר"ן שראוי לחוש לשיטה זו. וכ"כ ריא"ו, וכן החמיר הב"ח להלכה. וכתב בבאור הלכה (תרכו, א) לחוש לשיטה זו לכתחילה). ויש מפרשים: שחבט והשיר את העלים, שבכך מראה שאין נוח לו בצל האילן ואינו מצטרף לפסול, וכנ"ל (עפ"י רו"ה).

ד. אילן פוסל את הסוכה שתחתיו גם כאשר אין בינו ובין הסוכה חלל טפח או ארבעה טפחים [שלא כבסוכה שתחת הסוכה] ואין עליו שם 'אהל' (עפ"י הרי"ד, מובא בהר צבי [וע' גם שער הציון תרכו סק"י מהפמ"ג]. ודן שם על סוכה שתחת אילן הנע ברוח מצויה, שבזמן שהוא מאהיל על הסוכה אי אפשר לישוב תחתיה, הגם שאין לו שם 'אהל'; מהרש"א).

ה. אילן או סכך-פסול אחר [כגון מרפסת קטנה], אפילו גבוה למעלה מעשרים שאינו מיצל על הקרקע שמתחתיו - אין לעשות סוכה מתחתיו. כן נראה מפשטות לשון הפוסקים, ודלא כדעת המצדדים להקל (עפ"י שבט הלוי ח"ט קלה).